

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA ORTA MAXSUS TA'LIM VAZRUGI
NAVOY DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

10.00.01. – O'ZBEK TILI IXTISOSLIGI BO'YICHA

TAYANCH DOKTORANTURAGA

KIRISH SINOVHLARI

DASTURI VA BAHOLASH MEZONI

Jahon tilshunosligida tildan amaliy foydalanish, til masalalarini inson omili va ijtimoiy vazifalar bilan bog'lab talqin qilish, tilning muayyan holatida uning ilk sistemaviy ildizlari qay tarzda rivojlanganligi, funksional imkoniyatlarning o'zgarishi masalalari dolzablik kasb etmoqda. Sohanning bugungi tadqiqot ishlari sistem-struktur hamda antropotsentrik yo'nalishlarda keng ko'landa olib borilayotganligi tilning tabiatini teranroq tadqiq qilish imkonini bermoqda.

Shundan kelib chiqqan holda, ushbu dasturda asosiy kommunikativ birlik bo'lgan matnni tadqiq etish, til tizimini sistem struktur paradigma, antropotsentrik paradigma asosidagi tadqiq yo'nalishlari masalalariga e'tibor berilgani.

Dasturning maqsadi va vazifalari

f.f.d.N.Murodova

O'zbek tilshunosligi kafedrasi professori

f.f.d. R.N.Yusubova

O'zbek tilshunosligi kafedrasi mudiri, dots.

Taqrizchilar:

f.f.n.O'.Oripov

O'zbek tili kafedrasi katta o'qituvchisi

f.f.f.d. R.Sharopova

O'zbek tili kafedrasi katta o'qituvchisi

Dasturni o'qitishdan maqsad – bo'lajak olimlarga til tizimi birliklarini sistematik, antropotsentrik paradigmalar asosida tadqiq qilishning ilmiy-nazariy masalalari bo'yicha atroficha bilim berish bilan birga, ularning kelajakdag'i ish faoliyatlarida amaliy ahamiyat kasb etuvchi lingvistik bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish va rivojlantirishdan iborat.

Dasturning vazifi – matn lingvistikasining nazarty masalalari, shuningdek, tilshunoslikda sistem-struktur, antropotsentrik paradigmalarning yuzaga kelishi va shakllanishi, mohiti, yo'nalishlari va xususiyatlarini tadqiq qilishga dor bilmlarni o'rnatishdan iborat.

Talabgorlarning bilmiga, ko'nikma va malakasiga qo'yiladigan takablar

- matnning asosiy kommunikativ birlik ekanligi;
- tilning ichki tuzilishi, tilning sistema ekanligi va tilshunoslik metodlari;
- til tizimini o'rganisida paradigmalarning mohiyati;
- jahon va o'zbek tilshunosligida paradigmalar sohasidagi ilmiy tadqiqotlar;
- nutqiy muloqot tizimiga yondashish;
- ilmiy paradigmaga "til egasi" kategoriyasini qo'yish tendensiyasi va uning mohiyati;
- antropotsentrik tilshunoslik yo'nalishidagi zamona viy sohalari;
- olamning lisoniy manzarasi *haqida tasavvurga ega bo'lishi*;
- matn lingvistikasining nazariy masalalari;
- tilning ichki tuzilishi va tilshunoslik metodlari;
- shaxs, lisoniy ong, tafakkur, faoliyat, mentallik, madaniyat tushunchalari;
- o'zbek tilida matnlari kognitiv-semantic tadqiq qilish;
- pragmalingvistika, fonetik, leksik, grammatic birliklar pragmatikasi;
- psixolingvistika, til va tafakkur;
- sotsiolingvistika, o'zbek muloqot nutqi;
- nutqiy aktlar;
- lingvokulturologiya, til va madaniyat tushunchalari;
- nutqning kommunikativ-pragmatik xususiyatlari;
- tilshunoslikning zamonaviy tahlil metodlarini *bilshti va malaka hosil qilishi*;

- matn kategoriyasini, til tizimini sistem struktur va antropotsentrif paradigma asosida tahlil qila olish;
- o'z ilmny-tadqiqot ishlarda ushou tahlil metodlaridan foydalanish *ko'nikmalariga ega bo'tishi kerak.*

Matn. Matn asosiy kommunikativ birlik sifatida

Matn ta'rifni va birfigi masalari. Supersintaktik butunliklar va ularning abzasdan farqi. Supersintaktik butunliklarda Matnda fikr rivojining lingvistik belgilari. Supersintaktik butunliklarning kompozitsion qismilari vazifikasi. Matn mazmuni tushunish muammosi. Matning kategorialning uslubiy Manning kommunikativ-pragmatik mazmuni. Matning pragmasemantik xususiyatlari. Modallikning matn kommunikativ mazmuni xosligi. Matnda nutqiy aktlarning aks etishi.

Tilning ichki tuzilishi

Sistema haqida ma'lumot. Tilning sistema ekanligi. Tilning belgilar sistemasi turlari. Til strukturasining ierarxik tuzilishi. Til va nutq. Til satrlari va satrlarga ajratish tamoyillari. Til satrlari o'rtaсидagi izomorfik. Fonetik sat. Morfemik sat. Leksik sat. Morfoligik sat. Sintaktik sat. Matn nazariyasi.

Tilshunoslik metodlari

Bilish usullari va tilshunoslik metodlari. Tilni o'rGANISH metodologiyasi va metodi. Tavsiy metod. Qiyosiy-tarixiy metod. Struktur metod va uning yo'naliishlari.

Antropolinguistika

Tilshunoslikda antropotsentrif paradigmasing yuzaga kelishi va shakllanishi. Antropotsentrif paradigmada doirasida shakllangan tilshunoslik yo'naliishi. Shaxs, lisoniy ong, tafakkur, faoliyat, mentallik, madaniyat tushunchalari. Matn psixolingvistik yondashuvlar talqinida.

Tilshunoslikda kommunikativ-pragmatik yo'naliishning shakllanishi

Pragmalingvistika antropotsentrif tilshunoslikning mustaqil sohasi sifatida. Semantika va pragmatika munosabati. Pragmatika «xizmatida» bo'lgan grammatik kategoriylari.

Sotsiolinguistikating predmeti, maqsad va vazifalari

Sotsiolinguistikating ma'no mundarijasi va uni tekshirish jarayoni. Tilning jitmoyi shartlanganligi. Jitmoyi munosabatlarda tilning turgan o'mni. Sinxron sotsiolinguistikating mazmuni va mundarijasi. Sinxron lingvistikating muammolari. Diixon sotsiolinguistikka haqida umumiyy tushuncha. Diixon

tilshunoslik tarixiy taraqqiyot qonuniyatini o'rganuvchi fan sifatida. Tariix tilshunoslik va uning tekshirish obyekti.

Etnosotsiolinguistikaka – sotsiolinguistikating yangi tarmog'i

Mulodot jarayonining etnosotsiopragmatik tavsifi asoslar. Tilshunoslikda mulodot birliklarining o'rganilishi. Lison va nutq farqlanishi o'rtaqa qo'ygan ziddiyatlar.

Psixolinguistikning predmeti va vazifalari

Psixolinguistikating yuzaga kelishi va obyekti. O'zbek tilidagi matnlarda shaxs ruhiy holatining ifodalanishi. Matn mazmuniy idrokining xususiyatlari. Matn mazmuniy idrokida retsipientning roli. Til va assortsiativ tafakkur aloqasi. Tilshunoslikda matning psixolinguistik aspektida o'rganilishi.

Psixolinguistikating maqsad va vazifalari

Psixolinguistikating shakllanishi va rivojanishi tarixi. Amerika psixolinguistik maktabi: bixevoirizm, neobixevoirizm. Nutq ontogenezi. Nutqiy faoliyat va uning turli. Nutq yaratilishi. Psixolinguistik tadqiqot metodlari

Lingvokulturologiya tarixi, lingvokulturologik yo'naliishning predmeti va vazifalari

Lingvokulturologiyaning vujudga kelishi va fan sifatida shakllanishi. Lingvokulturologiyaning asosiy yo'naliishlari. Lingvokulturologiyaning dolzarb masalari. Lingvokulturologiya maktablari. O'zbek tilshunosligida lingvokulturologik tadqiqotlar. Lingvokulturologiyaning tadqiqot obyekti va frazeologik fondi. Lingvomadaniy birlifiklar. Madaniyat va uning o'rganilishi. Madaniyat tushunchasi. Madaniyatshunoslikda madaniyatning o'ganilishi.

Foydalaniladigan asosiy darsliklar va o'quv qo'llannalar ro'yxati

- Karimov I.A. Yüksak ma'naviyat – yengilmas kuch. –T.:Ma'naviyat. 2008.
- Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'simizni qat'iyat bilan davom ettrib, yangi bosqichga ko'taramiz. –T., 2017.
- Mirziyoyev Sh. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birlgilikda barpo etamiz. - T.: O'zbekiston, 2016.
- Mirziyoyev Sh. M.Buyuk kelajakimizni nard va olajanob xalqimiz bilan birga quramiz. -Toshkent. O'zbekiston. 2017.
- Iskandarov Sh. Til sistemasiga maydon asosida yondashuv. Toshkent, 2007.
- Boymirzayeva S. Matn mazmuniida temporallik semantikasi. -Toshkent: OzME, 2009.
- Xudoiberganova D. Matning antropotsentrlik tadqiqi. – Toshkent: Fan, 2013.
- Qurbanova M., Yo'ldoshev M. Matn tilshunosligi. – Toshkent, 2014.
- Nurmonov A., Mahmudov N va bosh. O'zbek tilining mazmuniy sintaksi. -T., 1992.
- Ne'matov H., Rasulov R. O'zbek tili sistem leksikologiyasi asosları. –T.: O'qtuvchi, 1995.
- Rasulov R., Narzieva N. Sistem leksikologiya elementlaridan foydalanish. –T., 1992.
- Tursunov U., Muxtorov A., Raxmatullayev Sh. Hozirgi o'zbek adabiy tili. –T.: O'qtuvchi, 1992.
- Sayfullayeva R va boshqalar. Hozirgi o'zbek adabiy tili. -T.: 2009.
- Xudoiberganova D. Matning antropotsentrlik tadqiqi. - Toshkent: Fan, 2013.
- Safarov Sh. Kognitiv tilshunoslik. - Jizzax: Sangzor, 2006.
- Bushuy T., Safarov Sh. Til qurilishi: tahlil metodlari va metodologiyasi. - Toshkent: Fan, 2007.
- Белянин В.П. Основы психолингвистической диагностики (модели мира в литературе). – М.: Тривола, 2000.
- Safarov Sh. Pragmalingvistika. - Samarcand, 2010.
- Normurodov R. Sotsiolingvistika. - Termiz, 2008.
- Usmanova Sh. Lingvokulturologiya. –T., 2019.

O'zbek tili va adabiyoti fanidan yozma ish natijalarini
BAHOLASH MEZONI

	Baholash mezonı	O'zlashtirish ko'rsatkichi
Jami 5 ta savol beriladi. Har bir savol maksimal bilan 20 ball	<ul style="list-style-type: none"> - har bir savolga to'g'ri va to'liq javob yozilsa; - tilshunoslik fanı nazarlı masalaları ochıb berilsa; - javoblar mustaqil fikri asosida yorılırsa; - muammolarga ijodiy yondashilsa; - javobda manтиqiy yaxlitlikka erishilsa; - lisoniy hodisa orz yechimini topsa; - masalaga to'g'ri yondashsa; 	<ul style="list-style-type: none"> - savolga to'g'ri javob yozilsa; - javoblarni izohlashda ayrim noaniqliklarga yo'l qo'yilgan bo'lsa. - maxala to'liq yechimga ega bo'imsa; - savolga, asosan to'g'ri javob yozilsa, biroq ko'yilgan masalaning mohiyati, mazmuni, natijalari yuzaki yoritilsa; - fikr-mushohada bayonida tarqoqlik kuzatilsa. - savolga javoblar noto'g'ri yozilsa; - o'quv adabiyotidan so'zma-so'z ko'chirilgan bo'lsa; - savol umuman, javob berilmagan bo'lsa; - misol yoki masala umuman yechimga ega bo'imsa.

Jami	100 ball
------	----------

O'zbek tilshunosligi kafedrası mudiri R.N.Yusubova